
Сучасні аспекти державного фінансового контролю

Мар'яна Поляк-Свергун

кафедра фундаментальних та спеціальних дисциплін, Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу ЗУНУ, м. Чортків, Україна

ORCID ID: 0000-0002-3427-7900

Для цитування цієї статті:

Поляк-Свергун Мар'яна. Сучасні аспекти державного фінансового контролю. International Science Journal of Management, Economics & Finance. Vol. 3, No. 6, 2024, pp. 54-61. doi: 10.46299/j.isjmef.20240306.05.

Надійшла до редакції: 14 листопада 2024 р.; **Схвалено:** 30 листопада 2024 р.;

Опубліковано: 01 грудня 2024 р.

Анотація: Стаття присвячена аналізу сучасного погляду на контроль державних фінансів як ключовий елемент регулювання економічного розвитку та забезпечення добробуту суспільства. Автор досліджує становлення інституту державного фінансового контролю в Україні в контексті процесів державотворення та розвитку соціально орієнтованої ринкової економіки. Визначено, що для підвищення ефективності фінансового контролю в країні необхідно значно вдосконалити теоретико-методологічну базу, оновити форми контролю та усунути організаційні недоліки, які сприяють зростанню фінансових порушень. Фінансовий контроль є невід'ємною частиною публічного управління, що сприяє реалізації державної фінансової політики, задовольняючи інтереси держави та економічних суб'єктів.

Ключові слова: державний фінансовий контроль, економічний розвиток, фінансова політика, публічне управління, стабільність економіки, бюджетні ресурси, організація фінансового контролю, економічна безпека, фінансові порушення

1. Вступ

Державний фінансовий контроль є невід'ємною складовою системи управління державними фінансами та відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності й економічного розвитку країни. Його основною метою є забезпечення законності, ефективності та прозорості формування, розподілу і використання державних ресурсів. У сучасних умовах державний фінансовий контроль стає потужним інструментом адміністративно-правового регулювання, який дозволяє попереджати фінансові порушення, посилювати фінансову дисципліну та сприяти сталому розвитку економіки [1].

Зростання складності економічних процесів та викликів глобалізації підвищує значущість державного фінансового контролю як механізму забезпечення фінансової безпеки. Однак нинішня система контролю стикається з низкою проблем, серед яких недостатня узгодженість дій між контролюючими органами, прогалини у законодавстві та зростання кількості фінансових правопорушень. Ці виклики вимагають вдосконалення методів та підходів до здійснення контролю з урахуванням сучасних тенденцій та інноваційних технологій.

2. Об'єкт і предмет дослідження

Об'єкт дослідження – система державного фінансового контролю як складова управління державними фінансами, що включає діяльність уповноважених органів, механізми та

інструменти контролю, спрямовані на забезпечення законності, прозорості та ефективності використання фінансових ресурсів держави.

Предмет дослідження – особливості функціонування державного фінансового контролю в сучасних умовах, його роль у забезпеченні фінансової стабільності, основні проблеми та шляхи їх подолання для підвищення ефективності контролюючої діяльності.

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження полягає у визначенні актуальних проблем функціонування системи державного фінансового контролю та обґрунтуванні шляхів підвищення його ефективності в умовах сучасних соціально-економічних викликів, а також шляхів вирішення існуючих проблем, таких як теоретичні засади державного фінансового контролю, його сутність, функції та роль у системі державного управління, визначити її сильні та слабкі сторони, виявити основні проблеми та виклики, які впливають на ефективність державного фінансового контролю.

4. Аналіз літератури

Фундаментальною та основоположною базою дослідження стали праці відомих вітчизняних та зарубіжних вчених-адміністративістів, фінансистів, 14 економістів, таких, як: О.Ф. Андрійко, В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, М.Ф. Базась, А.І. Берлач, С.В. Бардаш, І.Г. Благун, Ф.Ф. Бутинець, О.Ю. Бурдонова, В.В. Бурцев, О.Д. Василик, Л.В. Виговська, Н.С. Вітвицька,

Ці вчені та їх роботи стали основою для подальших досліджень в галузі, сприяючи розвитку теорії та практики державного фінансового контролю.

5. Методи досліджень

Методи досліджень державного фінансового контролю використовуються для аналізу, оцінки та вдосконалення системи контролю за використанням публічних фінансів.: аналіз, синтез, узагальнення, індукція, аналогія, моделювання та системний підхід.

6. Результати досліджень

Становлення інституту державного фінансового контролю в Україні на тлі процесів державотворення та розвитку соціально орієнтованої ринкової економіки вимагає особливої уваги до удосконалення ефективності фінансового контролю. Недостатня теоретико-методологічна база, застарілі форми контролю та організаційні недоліки обумовлюють зростання фінансових порушень, що знижує ефективність впливу держави на економічні процеси. Ефективність державного фінансового контролю безпосередньо впливає на добробут громадян, адже його основна мета полягає у виявленні порушень та своєчасному коригуванні фінансових ресурсів і державної власності.

Складність сучасної економічної та політичної ситуації в глобальному контексті та вплив кризових явищ, таких як пандемія та військове вторгнення, значно ускладнюють стабільне функціонування економічної системи. У цих умовах фінанси, як основний елемент економічної системи, вимагають ефективного управління. Фінансовий контроль, як функція управління, полягає в порівнянні планових та фактичних параметрів, виявленні відхилень та аналізі впливу факторів на систему для підготовки ефективних управлінських рішень. Сьогодні фінансовий контроль є ключовою частиною публічного управління, що забезпечує ефективність державного управління фінансами та підтримує реалізацію державної фінансової політики, задовольняючи інтереси і права держави та інших економічних суб'єктів.

Для забезпечення належної ефективності державного управління, необхідно раціонально використовувати наявні ресурси у різних формах, що створює потребу у впровадженні ефективного державного фінансового контролю. Одним із ключових елементів фінансової політики держави є організація та управління системою державного фінансового контролю як єдиного механізму. Організація формування та удосконалення процедур цього контролю повинна стати пріоритетним завданням, здійснюваним на системній основі в рамках загального управління фінансами. Це забезпечить ефективну взаємодію між різними складовими фінансової системи держави. Важливо, щоб всі етапи впровадження та розвитку фінансового контролю були узгоджені між собою та відповідали принципам єдності управлінського механізму. Тільки так можна досягти не лише фінансової стабільності, а й підвищення рівня економічної безпеки. Надзвичайно важливим є також регулярне оновлення методів контролю, що відповідають новим вимогам та умовам економічного розвитку.

Державний фінансовий контроль - державний фінансовий контроль - це система заходів і діяльність суб'єктів державного фінансового контролю з метою перевірки законності, достовірності, ефективності, доцільності при розподілі та використанні коштів для виявлення, усунення і виключення порушень у майбутньому [1].

Ефективність державного фінансового контролю повинна забезпечити успішне розв'язання суспільних конфліктів і досягнення головної мети, яка стоїть перед органами фінансового контролю. Вона включає в себе аналіз та оцінку окремих напрямів державної політики, а також перевірку того, наскільки ефективно вона реалізується через систему державних органів і їх діяльність.

Зокрема, важливим є застосування інноваційних технологій для автоматизації процедур фінансового контролю. Цифровізація процесів дозволяє не тільки знижувати витрати на адміністрування, але й покращує точність аналізу фінансових потоків. Використання електронних систем контролю надає можливість для швидкого та точного моніторингу фінансових операцій у реальному часі, що значно підвищує рівень прозорості та підзвітності. Крім того, застосування сучасних аналітичних інструментів дає змогу більш детально вивчати тенденції в економіці та фінансових процесах, що дозволяє прогнозувати можливі ризики і запобігати фінансовим катастрофам.

Один із основних аспектів ефективного фінансового контролю – це чітке визначення та дотримання процедур контролю. Системи державного фінансового контролю повинні бути прозорими і добре організованими, що дозволяє мінімізувати ризики та запобігати нецільовому використанню ресурсів. Водночас, державний фінансовий контроль має бути адаптованим до сучасних умов і потребує постійного вдосконалення, враховуючи зміни в економічному середовищі та розвиток технологій. Оперативність та ефективність процесу контролю є необхідними для того, щоб вчасно виявляти порушення і коригувати недоліки у фінансових процесах.

Державний фінансовий контроль, як складний процес, охоплює різноманітні методи і процедури, які визначаються особливостями господарської діяльності об'єкта контролю в межах фінансових відносин. Вибір цих методів залежить від специфіки функціонування економіки та характеристик суб'єкта контролю. Крім того, важливо враховувати такі додаткові фактори, як мета і завдання, поставлені перед органами фінансового контролю, а також основи для формулювання контрольних завдань і функцій. Не менш важливими є зміни в економічному середовищі, які можуть значно вплинути на ефективність контрольних процедур. Також варто зазначити, що організація фінансового контролю повинна адаптуватися до нових економічних реалій і технологічних досягнень. Зокрема, в умовах цифровізації фінансових процесів необхідно впроваджувати нові методи, які забезпечать швидкість і точність контролю. Успішне виконання цих завдань є основою для підвищення рівня фінансової дисципліни в країні.

Основними завданнями державного фінансового контролю є:

- виявлення порушень принципів законності на об'єктах контролю, оцінка ефективності їх діяльності, використання фінансових ресурсів за призначенням, визначення рівня раціональності управління державними фінансами, виявлення відхилень від встановлених норм, стандартів та параметрів і аналіз їх наслідків;
- організація заходів, спрямованих на запобігання фінансовим правопорушенням;
- притягнення винних осіб до відповідальності та забезпечення повного відшкодування збитків, спричинених порушеннями;
- вжиття заходів для довгострокового попередження можливих правопорушень у майбутньому [8].

Фінансовий контроль, як діяльність, є важливою частиною правової та політичної системи, виступаючи елементом надбудови та регулювання на державному рівні. Він спрямований на виявлення порушень у сфері публічних фінансів та фінансів суб'єктів господарювання, охоплюючи як процеси розподілу, так і перерозподілу фінансових ресурсів. Одним із основних завдань фінансового контролю є забезпечення належного використання фінансових ресурсів у суспільному та економічному житті.

В Україні державний фінансовий контроль здійснюється органами державного управління та підвідомчими установами відповідно до чинного законодавства та в межах їх повноважень. До таких установ відносяться Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рахункова палата, місцеві державні адміністрації та виконавчі органи місцевих рад. Крім того Національний банк України, Міністерство фінансів України, Державна аудиторська служба України, Державна казначейська служба України, також мають повноваження здійснювати контроль. В межах своїх компетенцій ці органи можуть проводити ревізії, перевірки, обстеження та експертизи, що сприяє підвищенню ефективності фінансового контролю в країні. Важливо, щоб ці органи працювали злагоджено та ефективно, адже саме від їх діяльності залежить стабільність економіки. Систематичний та прозорий контроль дозволяє не лише виявляти порушення, а й розробляти стратегії для їх усунення на всіх рівнях управління.

На сьогодні в Україні продовжується воєнний стан, що вимагає певних змін у функціонуванні органів державного фінансового контролю. 3 березня 2022 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період воєнного стану або стану війни», яким було встановлено відстрочку для подання фізичними особами необхідних документів до трьох місяців після припинення або скасування воєнного стану. Крім того, було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення державного фінансового контролю в умовах воєнного стану», яка спрямована на забезпечення ефективного контролю за використанням державних фінансових ресурсів під час війни.

В умовах воєнного стану та економічної нестабільності важливо забезпечити гнучкість та адаптивність системи державного фінансового контролю. В Україні, зокрема, запровадження спеціальних заходів у період війни дозволило забезпечити належний рівень фінансового контролю, навіть у складних умовах. Проте, цей досвід показує, що необхідно створювати додаткові механізми для покращення реагування на кризові ситуації та забезпечення фінансової стабільності. Одним з ключових елементів є формування резервів і запобіжних заходів, які дозволяють швидко адаптувати систему фінансового контролю до змін у економічній ситуації.

У 2022 році також відбувся Міжнародний форум «Розвиток державного фінансового контролю в контексті економічної безпеки країни», що був організований для аналізу сучасних проблем у теоретико-методологічному та практичному розвитку державного фінансового контролю. Метою форуму стало забезпечення належного рівня економічної безпеки України та вироблення ефективних рекомендацій для удосконалення цієї системи в умовах війни.

Важливою частиною цього процесу стало визначення шляхів оптимізації функцій фінансового контролю для підтримки стабільності економіки в умовах воєнного стану.

Документальне оформлення результатів контролю під час реалізації процедур державного фінансового контролю включає використання як паперових, так і електронних форм для організації зустрічних перевірок, збору необхідної інформації та документування процесу. При цьому важливо, щоб оформлення результатів було виконано у відповідності до встановлених вимог, з максимальною увагою до деталей і точності. З метою забезпечення високої ефективності контрольних процедур, вони повинні бути систематичними, періодичними, а також своєчасними та повними.

Важливим є націлення контролю на забезпечення безпеки фінансових ресурсів, їх ефективного і цільового використання. Крім того, необхідно вчасно виявляти можливі порушення та вживати відповідних заходів для їх усунення. Впровадження автоматизованих систем для збору і обробки даних також дозволяє значно підвищити швидкість і точність процесу контролю. Такі заходи сприяють більш гнучкому реагуванню на зміни в економічній ситуації та підвищують загальний рівень прозорості фінансових операцій.

Важливо зазначити, що ефективність державного фінансового контролю може бути досягнута лише за умови чітко визначеної відповідальності. Це твердження можна розглянути з кількох ключових аспектів. По-перше, відповідальність органів контролю виражається в трьох взаємопов'язаних областях: фінансовій, організаційній та соціальній. По-друге, відповідальність об'єктів контролю полягає в точному і неухильному дотриманні бюджетного законодавства при здійсненні фінансово-господарської діяльності. Це включає, відповідно до чинних норм, притягнення до відповідальності посадових осіб об'єктів контролю через кримінальні, фінансові, дисциплінарні або адміністративні санкції. По-третє, важливою є відповідальність третіх осіб, які володіють виконавчими повноваженнями, зокрема, представників державних органів.

Чітке визначення ролей і відповідальностей дозволяє підвищити ефективність контролю і забезпечити належний рівень прозорості у використанні державних фінансів. Також необхідно створити належні умови для всіх учасників контрольного процесу, щоб забезпечити максимальну відповідальність на всіх етапах фінансової діяльності. Водночас, процес контролю має бути максимально відкритим для громадськості, що сприятиме довірі до державних інститутів і забезпечить більш ефективне використання бюджетних коштів.

7. Перспективи подальшого розвитку досліджень

Перспективи подальшого розвитку досліджень у галузі державного фінансового контролю є багатограничними і охоплюють різні аспекти, що зумовлені швидкими змінами в економічному середовищі, технологіях та міжнародних стандартах управління публічними фінансами.

Одним із основних напрямків є цифровізація фінансових процесів, зокрема інтеграція сучасних технологій, таких як блокчейн та штучний інтелект, для автоматизації та підвищення ефективності фінансового контролю. Це дозволить значно поліпшити прозорість та безпеку в обробці податкової інформації та забезпечити реальний моніторинг фінансових потоків у реальному часі.

Зокрема, автоматизація процесів фінансового контролю дозволить не тільки зменшити кількість людських помилок, але й значно скоротити адміністративні витрати. Використання новітніх інформаційних технологій дозволить швидко реагувати на зміни у фінансовій ситуації, забезпечуючи оперативну перевірку бюджетних витрат і більш прозорі процедури звітності.

Іншим важливим аспектом є адаптація української системи фінансового контролю до міжнародних стандартів. Порівняння різних моделей фінансового контролю в Україні та за кордоном дозволить запозичити найкращі практики, враховуючи специфіку національної економіки та потреби в реформуванні системи публічних фінансів. Врахування досвіду

європейських країн може допомогти в реформуванні органів контролю та забезпеченні більш ефективного використання державних ресурсів [6].

Крім того, важливим напрямком є вдосконалення інституту внутрішнього фінансового контролю в державних органах. Це передбачає підвищення ефективності внутрішнього аудиту та надання більшої автономії та відповідальності органам, що здійснюють контроль. Система внутрішнього контролю повинна бути інтегрована на всіх рівнях державного управління, починаючи від місцевих органів влади і закінчуючи центральними органами.

З огляду на сучасні глобальні виклики, таких як економічні кризи, війни та природні катастрофи, ще одним важливим напрямком є дослідження адаптивних моделей фінансового контролю. В умовах швидко змінюваного економічного середовища необхідно розробити механізми, які дозволяють ефективно реагувати на економічні потрясіння і забезпечувати правильне використання державних ресурсів у кризові періоди. Це включає в себе розробку нових механізмів бюджетного управління, які дозволяють оптимізувати витрати в умовах дефіциту коштів та забезпечити збалансованість фінансів.

Ще одним перспективним напрямком є підвищення прозорості та залучення громадськості до процесів контролю. Сучасні технології дають можливість активно залучати громадян до перевірки державних витрат через відкриті платформи, що дозволяє покращити довіру до органів влади та знизити рівень корупції. Розвиток громадянського контролю за витратами публічних коштів сприятиме зміцненню демократичних процесів та посиленню відповідальності органів державної влади.

Завершуючи, слід зазначити, що одним із ключових аспектів, який потребує подальшого дослідження, є ефективність і вплив фінансового контролю на макроекономічні показники, такі як рівень дефіциту бюджету, боргове навантаження та стабільність економіки в цілому. Оцінка результативності сучасних механізмів фінансового контролю стане важливим кроком для розробки нових підходів та стратегій управління державними фінансами, що сприятиме забезпеченню сталого розвитку економіки і підвищенню рівня життя населення.

8. Висновки

Сучасні аспекти державного фінансового контролю відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного та прозорого управління фінансовими ресурсами країни. В умовах глобалізації та швидких змін у економічному середовищі важливою є адаптація існуючих механізмів контролю до нових викликів. Впровадження сучасних технологій, зокрема цифровізації, у процеси фінансового контролю дозволяє значно підвищити їх ефективність і оперативність. Це дає можливість забезпечити більш точне відстеження використання державних коштів, виявляти порушення на ранніх етапах і своєчасно вживати необхідні заходи для коригування ситуації.

Особливу увагу необхідно приділяти вдосконаленню організації державного фінансового контролю, зокрема чіткому визначенню відповідальності органів, що здійснюють контроль, а також об'єктів цього контролю. У цьому контексті важливим є забезпечення прозорості процесів фінансового управління, що підвищує довіру громадян до державних інститутів і зміцнює соціальну стабільність. Одночасно важливо, щоб система державного фінансового контролю була гнучкою та здатною оперативно реагувати на нові виклики, такі як економічні кризи, природні катастрофи або воєнні дії.

Не менш важливим аспектом є забезпечення співпраці між державними органами на всіх рівнях. Це дозволяє створити єдину, злагоджену систему контролю, що охоплює різні сфери державного управління і фінансів. Від ефективності державного фінансового контролю значною мірою залежить стабільність економіки країни та рівень життя громадян. Тому в сучасних умовах необхідно постійно вдосконалювати існуючі механізми контролю, використовуючи новітні інструменти та методи.

Загалом, сучасні аспекти державного фінансового контролю передбачають не лише контроль за використанням фінансових ресурсів, а й інтеграцію міжнародних стандартів, удосконалення організаційних структур, підвищення професіоналізму та кваліфікації працівників органів контролю. Це дозволяє забезпечити високий рівень економічної безпеки країни та стабільне функціонування її фінансової системи.

Список літератури:

- 1) Борисенко Л.М. Суть та значення державного фінансового контролю в Україні. Стратегія економічного розвитку України. 2020. №46, с.116–126.
- 2) Бортняк В.А. До питання про здійснення фінансового контролю на місцевому рівні. Академічні візії. 2022. Випуск 10-11. с.58-66
- 3) Гордей О.Д., Ягоденко І.В. Державний фінансовий контроль в Україні: зарубіжний досвід. Науковий погляд: економіка та управління. 2021. № 6 (76). с.87-92.
- 4) Гузар Б.С. і Закамарко В.В. Державний фінансовий контроль в Україні та напрями його удосконалення. The 4th International scientific and practical conference “European scientific congress” (May 15-17, 2023) Varca Academy Publishing, Madrid, Spain. 2023. p. 401-406.
- 5) Даценко Г.В. Особливості організації фінансового контролю у забезпеченні ефективного функціонування суб'єктів господарювання. Економіка і суспільство. 2019. № 20. С. 189–198.
- 6) Іванов С.В., Чекіна В.Д., Разумова Г.В. Особливості використання цифрових технологій для ефективного адміністрування податків. *Економіка та державне управління*. 2019. № 4. С. 84-91.
- 7) Kraft, E. E., & Darragh, P. (2017). *Public Financial Management Reform in Developing Countries: A Guide to Reform Strategies*. Routledge.
- 8) Hood, C. (2010). *Accountability and the Governance of Public Sector Reform: Theories, Themes, and Approaches*. Palgrave Macmillan.
- 9) Schick, A. (2011). The Budgeting and Financial Management Systems in OECD Countries. *OECD Journal on Budgeting*, 11(3), 45-60. <https://doi.org/10.1787/1995752X>
- 10) European Court of Auditors. (2020). *Annual Report 2019: Financial Management and Control in the EU Institutions*. <https://www.eca.europa.eu/>
- 11) Allen, R., & Tommasi, D. (2001). *Managing Public Expenditure: A Reference Book for Transition Countries*. OECD. <https://www.oecd.org/>
- 12) World Bank. *Financial Management for Development Projects*. – Washington, DC: World Bank Publications, 2018. – 202 p.

Modern aspects of state financial control

Mariana Poliak-Sverhun

Department of Fundamental and Special Disciplines of Chortkiv Educational and Scientific Institute of Entrepreneurship and Business of West Ukrainian National University, Chortkiv, Ukraine
ORCID 0000-0002-3427-7900

Abstract: The article is devoted to the analysis of the modern view on the control of public finances as a key element of regulating economic development and ensuring the well-being of society. The author investigates the formation of the institute of state financial control in Ukraine in the context of the processes of state formation and development of a socially oriented market economy. It is determined that in order to increase the effectiveness of financial control in the country, it is necessary to significantly improve the theoretical and methodological base, update the forms of control and eliminate organizational shortcomings that contribute to the growth of financial violations. Financial control is an integral part of public administration, which contributes to the implementation of state financial policy, satisfying the interests of the state and economic entities.

Keywords: state financial control, economic development, financial policy, public administration, economic stability, budgetary resources, organization of financial control, economic security, financial violations.
